

YUNUS'UN KELİMELERİ ADLI ESER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Cüneyt Akın

Shakespeare, *Hamlet* adlı meşhur eserinde Polonius adlı karaktere (Saray nazırı): "...Ne okuyorsunuz efendim?" sorusunu sordurmakta ve Hamlet (Eski kralın oğlu, yenisinin de yeğeni) bu soruya: "Sade **kelimeler, kelimeler, kelimeler.**" cevabını vermektedir (Shakespeare, 1995: 58).

Hiç şüphe yok ki gök kubbe altındaki "kelimeler" in en zengin, anlamlı ve okunması olanlarını Shakespeare gibi, Yunus Emre gibi söz üstatları söylemiştir. Onların kelimeleri, mana imbiğinden süzülerek, insan dimağının ve gönlünün en müstesna yerinde anlam kazanan kelimeler olmuştur. Bunun delili ise, o kelimelerin çağları aşarak bugünlere ulaşması ve insanların ağılı aşlarına bal, sadırlarına şifa ve dertlerine deva niteliğinde olmalarıdır.

Türk dilinin Anadolu sahasındaki mimarı diyebileceğimiz *Yunus'un Kelimeleri*'nin de okunmaya değer olduğu çok açıktır. Kendisi, bir şiirinde şöyle seslenmektedir:

Söz ola kese savaşı söz ola bitüre başı

Söz ola agulu aş balıla yağ ide bir söz
(Tatçı, 1997: 81)

Bu dizlerdeki "söz", bize kelimeleri ve kelimelerle örülmüş sözlerin mucizevi diyebileceğimiz etkilerini ifade etmektedir. Kelimelerin büyümlü etkisinin farkında olan Yunus, bir kuyumcu hassasiyetiyle kelimeleri seçmiş, bizlere altın değerinde kelimeler hediye etmiştir. Yunus Emre'nin kelimeleri, sehl-i mümteni estetiği içerisinde, söylenilmesi kolay gibi görünüp, pek güç

söylenilecek sözlerdir. Elbette ki bu sözler, dizelerin içinde anlam kazanmış, mısralara hayat vermiştir.

Yunus Emre, sadece bir dil işçisi değil, tarihin en acıklı dönemini geçiren Anadolu insanı için manevi bir kurtarıcıdır aynı zamanda. Başta Moğol İstilasası olmak üzere, Anadolu Beylikleri'nin kendi iç çatışmalarıyla madden ve manen yıpranan insanımızın manevi yaralarına merhem olmuş bir maneviyat büyüğüdür.

Çağları aşan gür sesiyle yedi yüzyıl ötesinden bizlere seslenen Yunus Emre, Anadolu'daki Türk dili ve edebiyatının en önemli temsilcilerinden biri olmuştur.

Yunus Emre'nin doğum ve ölüm tarihleri tam olarak belli olmasa da genel görüş, 1241 yılının doğum yılı ve 1321 yılının ise ölüm yılı olduğu şeklindedir. Bu çerçevede 2021 yılı, Türk dili ve kültürünün en önemli şahsiyetlerinden

Yunus Emre'nin vefatının 700. yıl dönümü olması münasebetiyle UNESCO tarafından anma ve kutlama yıl dönemleri arasına alındı. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı tarafından 30 Ocak 2021 tarihli *Resmî Gazete*'de yayımlanan Genelge ile 2021 yılı "Yunus Emre ve Türkçe Yılı" olarak ilan edildi. Ayrıca, Yunus Emre'nin hem dünya beşeriyetine ortak bir değer olarak takdim edilmesi hem de ülkemize bir kez daha hatırlatılması amacıyla 2021 yılı "Bizim Yunus Yılı" olarak adlandırıldı.

Yunus Emre'ye ait olduğu kabul edilen iki eseri elimizde bulunmaktadır. Vefatından yaklaşık iki yüz yıl sonra bir araya getirilmek suretiyle yazıya geçirilen bu eserler; *Dîvan* ve *Risâletü'n Nushiyye* adlı kitaplardır. *Risâletü'n Nushiyye* adlı eser, 562 beyitlik bir mesnevidir. Bu mesnevide, *açgözlülük*, *kendini beğenme*, *öfke*, *hasetlik*, *kin*, *cimrilik* konularında uyarılarda bulunur ve *gönül zenginliği*, *alçak gönüllülük*, *sabır*, *cömertlik* ve *doğruluğa* yönelten nasihatler verir. Farklı yazmaları ve farklı sayıda şiirlerin bulunduğu *Dîvan*'ının Fatih yazmasında 204 şiir bulunmaktadır. Yunus Emre'nin bugün dillerde olan ilahilerinin de yer aldığı eser, Müslüman olmanın gereklerinden ve tasavvufi yaşayıştan bahseder. Uyarı ve empati dili gibi çeşitli yaklaşımlarla çağrılarını dile getiren Yunus Emre, söz konusu uyarıları en başta ve daha çok kendisine yapar.

Yunus Emre üzerine önemli çalışmaları bulunan Prof. Dr. Erdoğan Boz, *Yunus'un Kelimeleri* adlı eserinde, yukarıda kısaca bahsettiğimiz iki eserden derlenen özgün beyitlere yer vermiştir. Her bir beyitte geçen başat kelimeyi seçerek, başlık olarak belirlemiştir. Bununla birlikte beytin günümüz Türkçesiyle karşılığını vererek, en sona da Osmanlı Türkçesi bilen veya merakı olanlar için beyitlerin Osmanlıca me-

tinleri eklemiştir. Böylece, okuyucuların bir kelime rehberliğinde Yunus Emre'nin gönül dünyasına girmelerine ve o havayı teneffüs etmelerine yardımcı olunmaya çalışıldığı görülmektedir. Söz konusu eserin yazarı, çalışmanın akademik yayın olmadığını ifade etse de çalışmanın akademik hassasiyet gösterilmek suretiyle yapıldığı, Yunus Emre'nin yukarıda adlarını zikrettiğimiz eserlerinden alınan beyitlerin özgün şekillerinin verildiği ve transkripsiyon işaretleriyle birlikte dikkatlere sunulduğu görülmektedir.

Eserle alınan beyitler için Fatih Yazması'na bakıldığı ve aynı zamanda; Gölpinarlı (1965), Timurtaş (1980), Günay-Horata (2004), Tatçı (2008a), Tatçı (2008b), Özçelik (2012), Boz (2012), Uysal (2014) ve Babacan (2017) eserlerinden istifade edildiği görülmektedir.

Yunus'un Kelimeleri adlı eserdeki kelimelere bakıldığında, özellikle zıtlıklarla örülen bir anlam dünyası dikkati çekmektedir. Yunus Emre kullandığı;

“kibir-alçak gönüllülük”, “öfke-sabır”, “cömertlik-cimrilik”, “kış-yaz”, “arş-ferş (yeryüzü-gökyüzü)”, “ezel-ebed (geçmiş-gelecek)”, “imrûz u ferdâ (bugün ve yarın)”, “helâl-haram”, “hayr u şer (iyilik ve kötülük)” gibi kelimeler, birbirine zıt kavramlar yoluyla anlaşılabilirliği kolaylaştırmak amacıyla kullanılmış görünmektedir.

Çalışmada dikkatlere sunulan “firâset (haysiyet, gayret)”, “hamiyet (haysiyet, gayret)”, “havsala (anlayış)”, “menzil (hedef, varılacak yer)”, “sevrikmek (varlıktan geçmek)”, “gönül eri (gönül insanı, arif)”, akıl, hüner, “dâvâ (benlik)”, “alçaklık, aşaklık (alçak gönüllülük)”, “bilü (idrak, zihin)”, “sebil (karşılıksız dağıtılan şey)”, “nasihat (öğüt)”, “sâbir (sabırlı)”, “halvet (insanlardan el çekme)”, “tapu (huzur, makam)”, “uzamak, ulumak (yücelmek)”, “velî (Allah dostu)”, “ikrar (benimseme, inanma)”, “himmet (yardım)”, “fânî (geçici)”, “âyân olmak (görünmek, açılmak)”, “sâkî (mürşit)”, “bâkî (ebedî, devamlı)”, “terk (bırakma, vazgeçme)”, “kadir (değer, kıymet)”, “merdân (derviş, yiğit)”, “hüdâ (Allah)”, “mâşuk (sevgili, Allah)”, “ilm ü amel (ilim ve ibadet)”, “sehâvet (cömertlik)”, “sahî (cömert, eli açık)”, “iki cihân (dünya ve ahiret)”, “edeb (edep, ahlak)”, “âşık (âşık, mürit)”, “ferâgat (vazgeçme)”, “ferdâ (ahiret)”, “hak yolu (doğru yol)”, “çig (eksik, bitmemiş)”, “âdemî (insana uygun)”, “hâcâta varmak (dua etmek)”, “zeng (kir, günah)”, “miskin (âciz)”, “gözi yok (kör, nefesine uymuş)”, “hâb (uyku, gaflet)”, “kınanmak (ayıplanmak)”, “amel eylemek (ibadet etmek)”, “gönül (gönül)”, “zâhir bâtın (dış görünüş, iç dünya)”, “âsi (isyankâr)”, “hak (doğru)”, “icâzet (izin)”, “zevâl (yok oluş)”, “basiret (önsezi)”, “dost (Allah)”, “ezel ebed (sonsuz geçmiş ve gelecek)”,

“helâl haram (helal haram)”, “âvâralık (başboşluk)”, “hüccetlü (güvenilir)”, “hoca (hoca, âlim)”, “nasûha tevbe (halis tövbe)”, hadîs (hadis), “konuk (misafir, konuk)”, elhamdülillah, hak şarabın içmek (ilahî aşkı tatmak)”, “Hızır İlyas”, “ahî (kardeş)”, “maksûd (gaye)”, “dünye işi (dünya işi)”, “hayr u şer (iyilik ve kötülük)”, çürimek (bozulmak, dağılmak), “kanatlanmak kuş olmak (maneviyatta yol almak)”, “eğrilik (yanlıklık)”, “rûmı kıslamak nefis terbiyesinden geçmek)”, “ölmeklik dirlik (ölümlü hayat)”, “ne visen elünle (ne yardım yaparsan)” gibi anahtar kelimelerle insanın kemal yolu aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Eserin, özellikle “Bizim Yunus Yılı”nda okurlara ulaşması ve içeriğinde öğretici bir amaçla seçilmiş kelime ve beyitlerin yer almış olması, eseri özgün katkı ve yaygın etkiye ulaştıracak niteliklerdir. Türkiye Türkçesi olarak adlandırılan ve şu anda Türkiye sınırlarında kullanılan Türkçenin en eski şeklinin, Eski Anadolu Türkçesi’nin kelimelerinin ve Yunus Emre gibi Anadolu irfanının en baştaki temsilcisinin sözlerinin geniş kitlelere ulaştırılması, başlı başına değerli ve yaygın bir katkı olarak değerlendirilebilir.

Yunus Emre’nin gönül yolundaki kelimelerinin beyitler eşliğinde dikkatlere sunulduğu ve hayata ip atan kelimelerin yer aldığı çalışma, Anadolu irfanının gönülden gönüle aktarılmasına hizmet edecektir kanaatindeyiz.

Kaynaklar

Tatçı, Mustafa, *Yunus Emre Dîvânı: Tenkitli Metin*, MEB Yayınları, İstanbul 2005.

Shakespeare, William, *Hamlet*, Çev.: Orhan Burian, MEB Yayınları, İstanbul 1995.